

УДК 658.1

О. В. Назаренко,
д. е. н, професор, професор кафедри обліку і оподаткування,
Сумський національний аграрний університет, м. Суми
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7546-174X>
Є. С. Гриб,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Сумський національний аграрний університет, м. Суми
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5060-0351>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.5.54

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

О. Nazarenko,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Accounting and Taxation, Sumy National Agrarian University, Sumy
Y. Hryb,
Candidate of the third (educational and scientific) level of higher education,
Sumy National Agrarian University, Sumy

INFORMATION SUPPORT OF THE FINANCIAL MECHANISM OF RISK MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Російське вторгнення в Україну має вагомий вплив на всі аспекти суспільно-політичного життя країни. Втрата значних територій, мінування наявних, зменшення поголів'я худоби спричинили суттєве скорочення виробничих можливостей, сповільнення розвитку, а в деяких випадках і ліквідацію бізнес суб'єктів аграрної сфери. Метою дослідження є ідентифікація та вдосконалення інформаційного супроводження фінансового механізму управління ризиками діяльності підприємств аграрного сектору в умовах сталого розвитку.

Побудова стратегії протидії ризикам потребує офіційного документального супроводження з подальшим ознайомленням всіх відповідальних осіб. При цьому, управління ризиками не може бути під обмеженнями визначеними тільки передбаченими процедурами, оскільки практичні умови функціонування господарюючих суб'єктів можуть зазнавати змін: наслідки та пріоритетність раніше ідентифікованих ризиків, їх ймовірність, виникнення нових загроз та небезпек. Сформовані фінансові, управлінські, статистичні, податкові звіти візуалізують результати та наслідки діяльності, особливості управління, підзвітність за довірені ресурси господарюючого суб'єкта.

В ході досліджень встановлено, що якісно сформоване інформаційне супроводження діяльності бізнес суб'єктів в аграрному секторі, виступає інструментом запобігання (суттєвого зниження) ризиків при їх функціонуванні в умовах сталого розвитку. Узагальнено: інформаційно-організаційні компоненти фінансового потенціалу підприємств аграрного сектору в Україні; групи факторів (фінансово-економічні, соціально-екологічні, організаційно-управлінські), що здійснюють вплив на формування механізму управління їх потенціалом.

Ідентифіковано якісні характеристики інформації, відображуваної сільськогосподарськими підприємствами у фінансових звітах, відповідно до діючих норм МСФЗ та визначено ризик-індикатори, які окремо або в сукупності можуть поставити під значний сумнів здатність окремого суб'єкта господарювання продовжувати власну діяльність на безперервній основі в межах визначеного прогнозного періоду.

The Russian invasion of Ukraine has had a significant impact on all aspects of the country's social and political life. The loss of significant territories, mining of the existing ones, and reduction of livestock have led to a significant reduction in production capacity, slowdown in development, and in some cases, liquidation of business entities in the agricultural sector. The purpose of the study is to identify and improve information support for the financial mechanism of risk management of agricultural enterprises in the context of sustainable development.

Building a risk management strategy requires official documentary support with further familiarization of all responsible persons. At the same time, risk management cannot be limited to the procedures provided for, since the practical conditions of business entities may change: the consequences and priority of previously identified risks, their probability, and the emergence of new threats and hazards. The generated financial, management, statistical, and tax reports visualize the results and consequences of activities, management features, and accountability for the entrusted resources of the business entity.

The research has established that a well-formed information support for the activities of business entities in the agricultural sector acts as a tool for preventing (significantly reducing) risks in their functioning in the context of sustainable development. The article summarizes: information and organizational components of the financial potential of agricultural enterprises in Ukraine; groups of factors (financial, economic, socio-economic, organizational and managerial) that influence the formation of a mechanism for managing their potential.

The author identifies the qualitative characteristics of the information disclosed by agricultural enterprises in their financial statements in accordance with the current IFRS standards and identifies risk indicators that, individually or in aggregate, may cast significant doubt on the ability of an individual entity to continue as a going concern within the specified forecast period.

Ключові слова: аграрний сектор, безперервна діяльність, інформаційне супроводження, МСФЗ, сільськогосподарські підприємства, ризик-індикатори, сталий розвиток, управління ризиками, фінансовий потенціал підприємства.

Key words: agricultural sector, continuous operations, information support, IFRS, agricultural enterprises, risk indicators, sustainable development, risk management, financial potential of the enterprise.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Російське вторгнення в Україну має вагомий вплив на всі аспекти суспільно-політичного життя країни. Терористичні акти та окупація територій російським агресором суттєво вразили аграрний сектор економіки. Втрата значних територій, мінування наявних, зменшення поголів'я худоби спричинили істотне скорочення виробничих можливостей, сповільнення розвитку, а в деяких випадках і ліквідацію бізнес суб'єктів аграрної сфери. Даний факт акцентував увагу на потребі пошуку інноваційних, творчих та безпрецедентних рішень для формування фінансового механізму управління ризиками діяльності сільськогосподарських підприємств за сучасних умов. Враховуючи вагоме значення аграрної компоненти в загальній структурі економіки України, подолання наслідків військових дій актуалізує проведення даного дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у розвиток теоретичних і практичних аспектів управління ризиками підприємств аграрного сектору зробили такі українські вчені: В.Г. Андрійчук, Н.О. Бірченко, М.Я. Височанська, В.В. Вітлінський, О.В. Вороновська, Б.М. Данилишин, А.І. Донець, О.М. Кулініч, А.М. Ліщук, Ю.М. Лопатинський, А.О. Мар-

муль, А.В. Матвійчук, Г.Д. Матусевич, В.Я. Плаксієнко, О.Д. Радченко, О.О. Рудич, С.І. Тодорук, І.М. Ушкаленко, О.О. Ящук та інші. Грунтуючись на системності проведених досліджень зазначеними науковцями, слід визнати, що дана тематика не втратила своєї актуальності та потребує подальшого вивчення.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою написання наукової статті є ідентифікація та вдосконалення інформаційного супроводження фінансового механізму управління ризиками діяльності підприємств аграрного сектору в умовах сталого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Побудова стратегії протидії ризикам потребує офіційного документального супроводження з подальшим ознайомленням всіх відповідальних осіб. При цьому, управління ризиками не може бути під обмеженнями визначеними тільки передбаченими процедурами, оскільки практичні умови функціонування господарюючих суб'єктів можуть зазнавати змін: наслідки та пріоритетність раніше ідентифікованих ризиків, їх ймовірність, виникнення нових загроз та небезпек. Відповідно, якісне інформаційне забезпечення має супроводжувати процес управління, процедури контролю та мо-

Рис. 1. Узагальнена схема концепції сталого розвитку

Джерело: узагальнено авторами на підставі [3].

ніторингу фінансових ризиків діяльності підприємств аграрного сектору в умовах сталого розвитку.

Лопатинський Ю.М., Ушкаленко І.М. зазначають, що значну роль у сучасному суспільстві щодо економічного розвитку все більше відіграють неекономічні фактори, значення і повсякденний вплив яких тільки зростає. Посеред них вагоме місце посідають соціальні фактори (безпеки, забезпечення охорони здоров'я, соціального захисту, культури й освіти та інші). Беззаперечної актуальності набула усвідомлена потреба врахування екологічних факторів: рівень екологічного забруднення та захисту, екологічна політика, екологічність виробничих технологій, рівень екологічної свідомості та відповідальності сучасних громадян тощо. Одночасне акцентування уваги на економічних, соціальних та екологічних факторах відповідає концепції сталого розвитку, пріоритети реалізації якої, на сьогодні, проголошено й в Україні [4].

На думку Височанської М. Я., фундаментальними компонентами виступають економічний, соціальний та екологічний важелі, що безпосередньо формують залежність між собою і створюють потрібні умови для підвищення економічного забезпечення аграрного сектору та сталого розвитку окремих регіонів, що мають формувати спільну мету. Потенційні ризики та загрози, які нині виникають в аграрній галузі, повинні бути чітко ідентифіковані: економічні (монополізація ринку земель, недостатнє

фінансування, неефективне використання державних коштів, низькі показники інноваційно-інвестиційної діяльності, фінансові збитки, нерентабельність господарюючих суб'єктів та інші); екологічні (деградація земель, залежність від природно-кліматичних умов, використання у процесі виробництва екологічно небезпечних технологій, непередбачуване за-

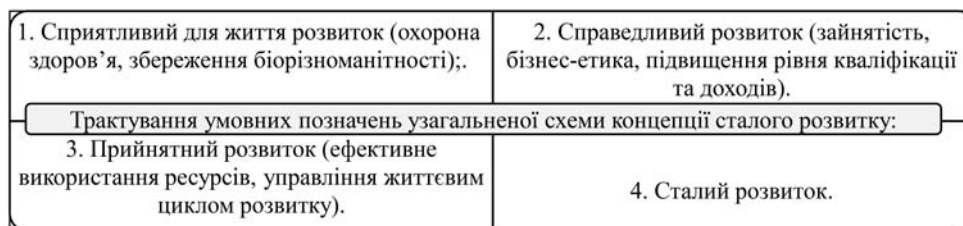
раження сільськогосподарських рослин та тварин тощо); соціальні (дія військового стану, неналежний рівень соціального захисту, нестача робочих місць, відсутність мотиваційної складової та інші) [1].

Економічні та соціальні елементи, на думку Кулініч О.М., взаємодіючи між собою, вибудовують завдання, такі як сприяння досягненню справедливості всередині одного покоління (як приклад, щодо розподілу доходів) та надання адресної, цілеспрямованої допомоги бідним верствам населення. Механізм взаємодії економічного й екологічного компонентів — збалансування виробничої сфери та її впливу на навколишнє середовище з можливістю подальшого відновлення природних ресурсів. Зв'язок екологічного та соціального компонентів викликав інтерес до таких питань, як внутрішньопоколінна і міжпоколінна рівність, включаючи дотримання прав майбутніх поколінь та участі населення країни у процесі ухвалення рішень [2].

Відповідно, у сталому розвитку має бути збалансованість між економічною, соціальною та екологічною детермінантами, візуалізацію взаємодії між якими можна відобразити у вигляді популярного графічного відображення визначених принципів сталого розвитку (рисунок 1).

Трактування умовних позначень узагальноної схеми концепції сталого розвитку представлено на рисунку 2.

Означувана проблематика актуалізує необхідність пошуку та імплементації нових

Рис. 2. Трактування умовних позначень узагальноної на рисунку 1 схеми концепції сталого розвитку

Джерело: узагальнено авторами на підставі [3].

інструментів та методів управління господарюючими суб'єктами у сфері агровиробництва, використання яких в практичному аспекті дозволить оптимізувати структуру ресурсного потенціалу, вдосконалити виробничі процеси, ідентифікувати стратегічні орієнтири, окреслити напрями підвищення інвестиційної привабливості, які посилять потенційні можливості, спрямовані на сприяння економічному розвитку сільськогосподарського підприємства, що базуватимуться на врахуванні перманентних змін зовнішнього середовища та латентних ризиків [9].

На основі оцінки та ідентифікації ризиків, можуть бути запропоновані конкретні методи їх нейтралізації. Процедури уникнення ризиків передбачають розробку переліку таких заходів внутрішнього характеру, які достатньою мірою мінімізують виникнення окремого виду ризику. Подібні заходи можуть містити: відмову від реалізації окремих операцій та угод, припинення провадження високоризикових проєктів, а також оптимізацію наявних активів, певних структур та бізнесу.

Зниження ризику ставить за мету зменшення його очікуваної величини через мінімізацію ймовірності використання або рівня його впливу і може проводитись за допомогою методів лімітування, самострахування, диверсифікації, локалізації та інших [8].

Інструментом запобігання (суттєвого зниження) ризиків при функціонуванні підприємств аграрного сектору в умовах сталого розвитку, являється створення якісного інформаційного супроводження їх діяльності.

Сформовані фінансові, управлінські, статистичні, податкові звіти візуалізують результа-

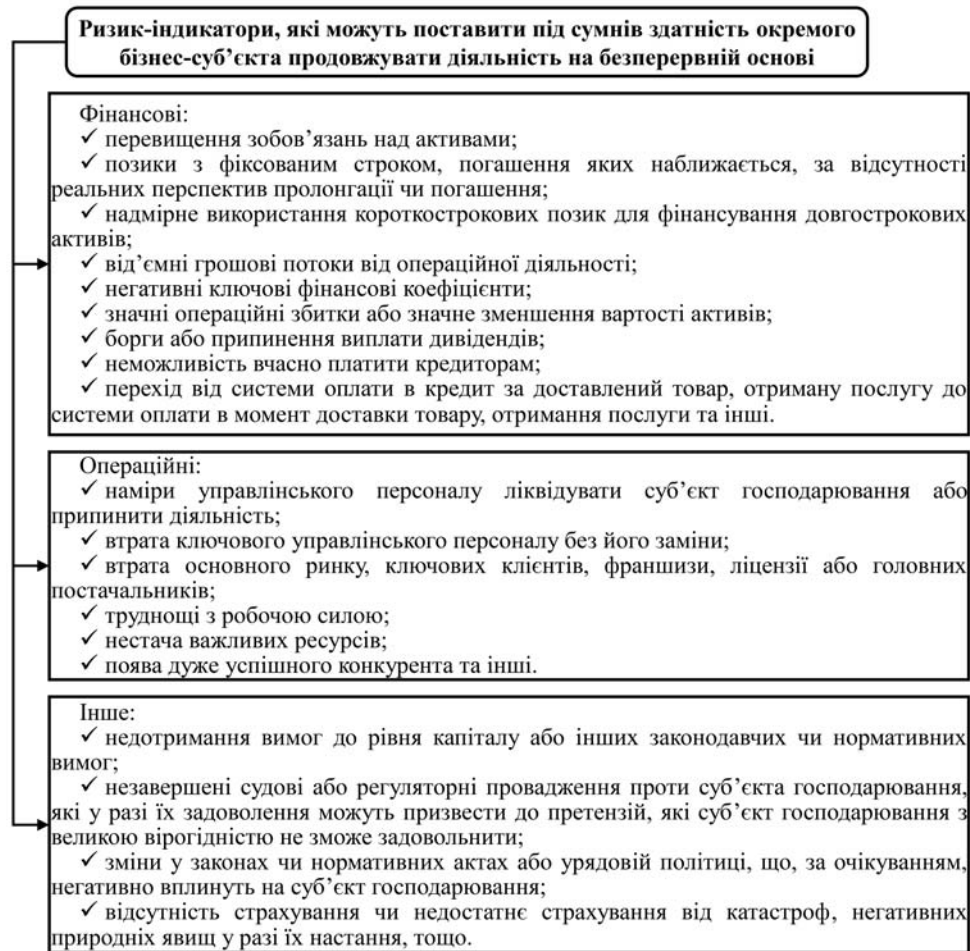
Рис. 3. Якісні характеристики відображуваної інформації, бізнес суб'єктами аграрного сектору у фінансових звітах, відповідно до МСФЗ

Джерело: узагальнено авторами на підставі [5].

ти та наслідки діяльності, особливості управління, підзвітність за довірені ресурси (в т.ч. матеріальні (нематеріальні), фінансові, екологічні, соціальні тощо) господарюючого суб'єкта.

Якісні характеристики інформації, відображуваної бізнес суб'єктами аграрного сектору економіки у фінансових звітах, відповідно до діючих норм Міжнародних стандартів фінансової звітності відображено на рисунку 3.

Професійно сформовані показники фінансових звітів сприятимуть обгрунтованому прийняттю рішень інвесторами, забезпечать більш ефективне функціонування ринків капіталу та

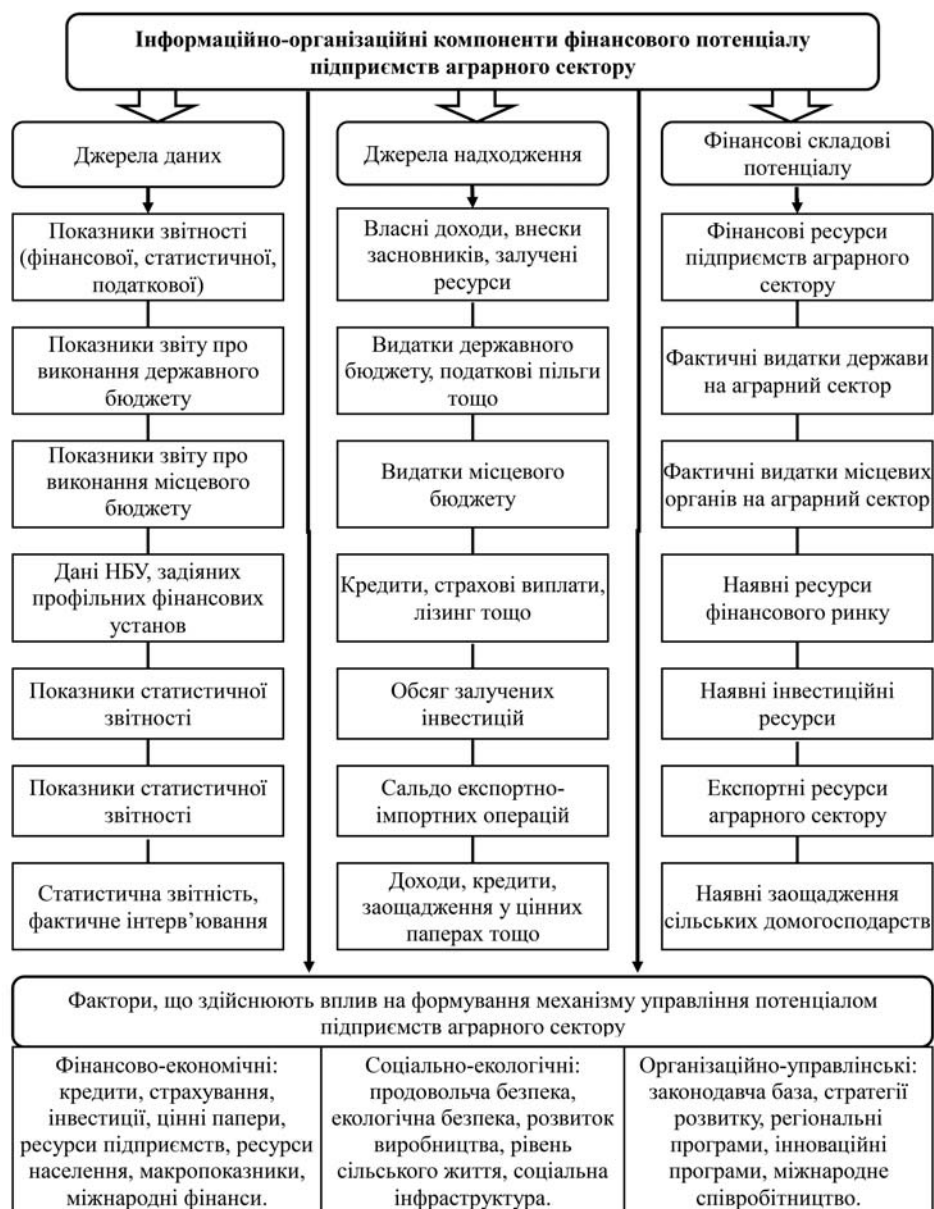
Рис. 4. Ризик-індикатори, які можуть поставити під значний сумнів здатність окремого бізнес-суб'єкта продовжувати діяльність на безперервній основі

Джерело: узагальнено авторами на підставі [6].

зменшення його вартості у агровиробничій сфері. Окремі суб'єкти господарювання отримують вигоди аналогічно, у тому числі більш легкий доступ до ринків капіталу, покращення існуючих відносин з громадськістю, уможливлення вирішення наявних екологічних проблем та, потенційно, зниження вартості капіталу. До вигід можемо віднести можливість підвищення ефективності управлінських рішень, оскільки значна складова внутрішньої як фінансової так і нефінансової інформації сучасного аграрного підприємства, часто ґрунтується на показниках, підготовлених для формування фінансових звітів загального призначення [5].

Нормами чинного законодавства одним з основних принципів організації облікового супроводження та формування показників фінансової звітності визначено "принцип безперервності діяльності". Основний зміст якого полягає в тому, що оцінка активів та зобов'язань окремого суб'єкта господарювання здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі.

Не дотримання даного принципу, може вказувати на факт наявності суттєвої невизначеності стосовно подій чи умов, що може піддати значному сумніву здатність агропідприємства продовжувати власну діяльність на безперервній основі, належне звітування згідно діючих як національних так і міжнародних стандартів. При здійсненні фінансового аналізу, аудиту (як державного так і незалежного) слід акцентувати увагу на процедурах оцінки ризиків та власних відповідних діях, дослідженні подій, умов, що можуть поставити під значний сумнів здатність підприємницької одиниці продовжувати власну діяльність на безперервній основі. На рисунку 4 відображено приклади ризик-індикаторів, які окремо або в сукупності можуть поставити під значний сумнів здатність суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Даний перелік не є вичерпним, наявність одного або декількох пунктів, представлених на рисунку 4, не завжди означає, що має місце суттєва невизначеність. Отже, головне, що надає принцип безперервної діяльності —

Рис. 5. Інформаційно-організаційні компоненти фінансового потенціалу підприємств аграрного сектору в Україні

Джерело: сформовано авторами за даними [7].

це прогноз. За показниками фінансової звітності, сформованої у відповідності до нього, керівництво окремого бізнес-суб'єкта може планувати власні подальші дії [6].

Спираючись на вже сформовану практику, досягнення науковців у сфері методології оцінки, в межах нашого дослідження, можемо виділити окремі компоненти фінансового потенціалу підприємств аграрного сектору в Україні (рисунк 5).

Формування системи керування фінансовим потенціалом для забезпечення сталого розвитку передбачає вибір такої стратегії фінансової політики, за якої при оптимальній взаємодії компонентів потенціалу, узагальнене

його значення досягає найвищого рівня. Власне механізм управління потенціалом визначається під впливом трьох основних груп факторів: фінансово-економічних, соціально-екологічних та організаційно-управлінських. Визначивши найвагоміші фактори впливу, з'являється можливість ідентифікації та запобігання ризикам діяльності підприємств аграрного сектору в умовах сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

В ході досліджень встановлено, що якісно сформоване інформаційне супроводження діяльності бізнес суб'єктів в аграрному секторі, виступає інструментом запобігання (суттєво-

го зниження) ризиків при їх функціонуванні в умовах сталого розвитку. Узагальнено: інформаційно-організаційні компоненти фінансово-го потенціалу підприємств аграрного сектору в Україні; групи факторів (фінансово-економічні, соціально-екологічні, організаційно-управлінські), що здійснюють вплив на формування механізму управління їх потенціалом.

Ідентифіковано якісні характеристики інформації, відображуваної сільськогосподарськими підприємствами у фінансових звітах, відповідно до діючих норм МСФЗ та визначено ризик-індикатори, які окремо або в сукупності можуть поставити під значний сумнів здатність окремого суб'єкта господарювання продовжувати власну діяльність на безперервній основі в межах визначеного прогностичного періоду.

Література:

1. Височанська М. Я. Еколого-економічні та соціальні ризики розвитку аграрного сектору у контексті транскордонного співробітництва. *Агросвіт*. 2021. № 12. С. 45—50.

2. Кулініч О.М. Сталий розвиток національної екології як ознака цивілізаційних процесів ХХІ століття. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 1 (127). С. 25—31.

3. Лопатинський Ю.М., Тодорюк С.І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств : [монографія]. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2015. 220 с.

4. Лопатинський Ю.М., Ушкаленко І.М. Варіантність факторів розвитку аграрного сектору національної економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 3. С. 17—27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmarpr_2019_3_4. (дата звернення 09.02.2024).

5. Назаренко О. В. Інформаційне забезпечення та формування фінансової звітності фермерськими господарствами в контексті міжнародних стандартів. *Агросвіт*. 2022. № 11—12. С. 12—20.

6. Назаренко О.В. Ризик-індикатори при аудиті припущення щодо безперервності діяльності бізнес-суб'єктів. *Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : сучасні виклики : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава 10—11 травня 2023 р.)* Полтава : ПУЕТ, 2023. С. 154—157

7. Радченко О.Д. Фінансовий потенціал сталого розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 27—38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2019_1_6. (дата звернення 09.02.2024).

8. Рудич О. О. Теоретичні засади механізму управління ризиками сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2017. № 24. С. 15—19.

9. Plaksiienko V., Nazarenko I., Nazarenko O., Sokolenko L. Strategic scenario planning of the agrarian sector development. *International Multidisciplinary Scientific Geo Conference Surveying Geology and Mining Ecology Management, SGEM*, 2020 August (5.2), pp. 489—496

References:

1. Vysochanska, M. (2021), "Environmental and economic and social risks of agricultural sector development in the context of cross-border cooperation", *Agrosvit*, vol. 12, pp. 45—50.

2. Kulnich, O. (2012), " Sustainable development of national economy as a feature of civilizational processes in the XXist century ", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 1, pp. 25—31.

3. Lopatynskiy, Y. and Todoruk, S. (2015), *Determinanty staloho rozvytku ahrarnykh pidpriemstv* [Determinants of sustainable development of agricultural enterprises], Chernivets'kyj natsional'nyj universytet, Chernivtsi, Ukraine.

4. Lopatynskiy, Y. and Ushkalenko, I. (2019), "Variance of the development factors of the national economy agricultural sector", *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, vol. 3, pp. 17—27.

5. Nazarenko, O. (2022), "Information support and formation of financial statements by farms in the context of international standards", *Agrosvit*, vol. 11—12, pp. 12—20.

6. Nazarenko, O. (2023), "Risk indicators in the audit of going concern assumptions of business entities", *Zbirnyk materialiv IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Bukhhalters'kyj oblik v upravlinni pidpriemstvom: suchasni vyklyky* [Collection of materials of the IV International Scientific and Practical Conference. Accounting in enterprise management: Modern challenges], Poltava university of economics and trade, Poltava, Ukraine, pp. 154—157.

7. Radchenko, O. (2019), "Financial potential of sustainable development of the agrarian sector", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 27—38.

8. Rudich, O. (2017), "Theoretical basics of the risk management framework at agrarian companies", *Agrosvit*, vol. 24, pp. 15—19.

9. Plaksiienko, V. Nazarenko, I. Nazarenko, O. and Sokolenko L. (2020), "Strategic scenario planning of the agrarian sector development", *International Multidisciplinary Scientific Geo Conference Surveying Geology and Mining Ecology Management SGEM 2020*, Albena, Bulgaria, 18—24 August 2020, vol. 5.2, pp. 489—496.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2024 р.